

Uhut Savaşı Etrafında Bazı Mülahazalar

Doç. Dr. Mehmet Azimli

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi Ana Bilim Dalı

mazimli@hotmail.com

Özet:

Bu çalışmamızda, Uhut Savaşı'nı merkeze alarak savaş öncesi ve sonrası meydana geldiği aktarılan bazı olayları tahlil etmek istiyoruz. Buradaki üslubumuz Uhut Savaşı'nı kronolojik olarak anlatmaktan öte, savaş çerçevesinde aktarılan bir kısım mübalağalı anlatımlara değinmek ve değerlendirmektir. Bu çerçevede Uhut Savaşı öncesi ve sonrası bazı olaylar, savaşın sebebi gibi konulara değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uhut Savaşı, Okçular, İçki.

Abstract:

Some Analysis In The Frame Of Uhut's Battle

In this our article, we will search about some events before Uhut's Battle and after. In the here our methods not exposition. Our aim is evaluating some exaggerations in the frame of Uhut's Battle. In this frame is mentioned, events of before battle and after, cause of battle.

Key Words: Uhut's Battle, Archery, Wet.

Giriş

Bedir Savaşı Arabistan'da şok etkisi yaratmıştı. Hz. Peygamber'in homojen olmayan ve hiçbir kabileye dayanmayan derleme bir ordu ile bölgenin en saygın ve Araplar üzerinde hakim gücü Kureyşlileri önemli bir mağlubiyete uğratması şaşkınlık yaratmıştı. Mekkeliler müthiş bir itibar kaybına uğramışlardı. En önemli ve etkin liderleri yok edilmişti. Mekke'de adeta karizmatik hiçbir liderin kalmaması üzerine Mekke liderliğini Ebu Sufyan üstlenmek durumunda kalmıştı. Ebu Sufyan Bedir Savaşı'nın intikamını almak için Medine meralarına saldırmış bir kişiyi öldürmüştü.¹

Müslümanlar, bu dönemde Mekke'de işkence çeken Müslümanları kurtarmak için bazı çalışmalar yaptılar. Özel birlikler gönderip Mek-

¹ Belazuri, *Ensabu'l-Eşraf*, Dımeşk, 1997, 365.

ke'de hapsedilip işkence gören kimi Müslümanları kurtardılar.² Ayrıca Mekkelilerin kervanlarını takip etmeyi sürdürdüler. Mekkelilerin ticaret yolları olan Kızıldeniz yolunu değiştirerek son bir ümitle ters istikametten yani Medine'nin doğu tarafından Şam'a gönderdikleri bir kervanı Karade Suyu başında basıp çok yüklü bir ganimet elde ettiler.³ Bu durum Mekkelileri çileden çıkarmış⁴ ve tekrar bir savaş hazırlığa başlamışlardı. Çünkü artık Şam yolu tamamen kapanmıştı.

Bedir Savaşı, Hz. Peygamber'in Medine içinde de konumunu güçlendirmiş, Medineli Yahudiler, kendilerini, Hz. Peygamber ile antlaşmak zorunda hissetmişlerdi. O güne kadar düşmanlıklarını şiirlerle hakaret boyutlarında sürdüren Medineli Yahudilerden bazılarına suikastlar düzenlendi. Bunlar insan onuruyla oynuyorlar, ağır sözlerle Müslümanlara ve eşlerine saldırıyorlardı.⁵

Savaş Öncesi

Hz. Peygamber, Mekkelilerin Medine üzerine yürüdüğü haberini alınca sahabe ile istişare neticesinde Uhut Meydanı'nda Müşrikleri karşılamak üzere yola çıktı. Yolda Abdullah b. Übey yaklaşık 300 kişilik taraftarı ile ordudan ayrıldı. Mazeret olarak Hz. Peygamber'in kendisini dinlemeyip gençleri dinlediğini söyledi. Esasen İbn Übey ile Hz. Peygamber, savaş taktiği konusunda aynı düşünce içindeydiler. İkisi de düşmanın Medine'de karşılanmasını istiyorlardı.⁶ Bu çok kan dökülmesine de vesile olacaktı. Ancak sahabenin çoğunluğunun görüşü böyle olmayınca, Hz. Peygamber kendi görüşünden feragat etti. İbn Übey ise hala kendini İslam öncesi Medine'de kral gibi görmek istiyordu. Bunu: *"bana isyan etti, çocuklara itaat etti"* şeklindeki tepkisinden anlıyoruz.⁷

² İbn Sa'd, *et-Tabakatu'l-Kübra*, Beyrut, 1985Sad 4 132

³ Belazurî, 451.

⁴ Mahmut Şit Hattab, *Komutan Peygamber*, Çev; Ahmet Ağırakça, İstanbul, 1988, 108.

⁵ Belazurî, 450.

⁶ Taberî, *Tarihu'l-Ümemü ve'l-Mülük*, Beyrut, 1995, II, 59.

⁷ Taberî, ilginç bir şekilde aktardığı başka bir rivayette İbn Übey'in düşmanı dışarıda karşılanması gerektiği şeklinde görüş bildirdiğini aktarır. Taberî, II, 60.

Bu arada kaynaklarda Müslümanlara Kaynukalıların 600 kişi ile yardım etmek istedikleri Hz. Peygamber'in ise bunları reddettiği belirtilir.⁸ Ancak Kaynukalıların Uhut Savaşı öncesi Medine'den sürüldüğü bilinen bir gerçektir. Bu anlamda böyle bir teklifte bulunmaları mümkün değildir. Bu, muhtemelen Hz. Peygamber'e karşı savaşmadığı için Medine'de bırakılan bir kısım Kaynukalılarının teklifi olabilir ki, onun da sayısının bu kadar olması mümkün değildir.⁹

Okçuların Görev Yeri

Hz. Peygamber'in savaş öncesi ordusunu konuşlandırırken, Kureyş ordusu süvarilerinin çevirme yapıp arkadan saldırabilecekleri endişesiyle, 50 okçuyu görevlendirmişti. Bu okçuların Uhut Dağı civarındaki Ayneyn Geçidi'ne bakan Okçular tepesine yerleştirildiği aktarılır.¹⁰ Ancak bu tepede duran okçuların geçitten geçecek olan süvarileri engelleyemeyecek kadar uzakta olacakları aşikârdır.¹¹ Bu sebeple bazı müellifler, muhtemelen okçuların tepeye yakın konuşlanan ordunun arka tarafında konuşlandırıldıklarını belirtmişlerdir.¹² Nitekim ilk kaynaklardan İbn İshak,¹³ İbn Hişam,¹⁴ Taberi,¹⁵ Belazuri¹⁶ ve Vakıdı de¹⁷ böyle bir tepeden bahsetmeksizin sadece Hz. Peygamber'in 50 okçuyu Kureyş'in arkadan saldırısını önlemek üzere müşriklerin hizasına yerleştirdiğini bildirirler. Buradan da anlaşılmaktadır ki; Hz. Peygamber, ordunun arkadan kuşatılmasını engellemek için ordunun arka tarafına okçular yerleştirmiştir.

⁸ İbn Sa'd, II, 48.

⁹ Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, Çev; Nazire Erinç Yurter, trz. Byy. paragraf, 208.

¹⁰ İbn Sa'd, II, 39.

¹¹ Hamidullah, Uhut ile Okçular tepesi arasının mesafesinin uzaklığı sebebiyle Kureyşli süvarilerin engellenmesinin mümkün olamayacağı sebebiyle muhtemelen buranın sonradan kumlarla dolduğunu, eskiden daha sarp ve bir kısmının geçmeye elverişli olmayan ormanlık olabileceği varsayımını ileri sürmek zorunda kalmıştır. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 96.

¹² Hattab, 112.

¹³ İbn İshak, *Siret-u İbni İshak*, Konya, 1981, 504.

¹⁴ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Beyrut, 1994, V, 305.

¹⁵ Taberi, II, 62.

¹⁶ Belazuri, 370.

¹⁷ Vakıdı, *Kitabu'l-Meğazi*, Beyrut, 1984, 219.

Savaş Ortamında Bazı Enstantaneler

Uhut Savaşı'nın mağlubiyetinin getirdiği moralsizliği giderme adına birçok abartılar yapılmıştır. Bunlardan biri gerdek gecesi ertesinde cünüp olarak savaşa katılıp şehit olan sahabeden Hanzale'nin melekler tarafında¹⁸ yıkanması konusudur.¹⁹ Doğrusu Hz. Peygamber'in durumu sahabeye bildirmesi, sahabenin endişelerini gidermeye yönelik söylediği bir moral sözü olmalıdır. Değilse bu şehidin Allah katına bu şekilde gitmesinde İslam öğretileri açısından hiçbir mahzuru olmasa gerektir. Hz. Hamza'nın da cünüp olduğu için melekler tarafından yıkandığı şeklinde başka bir rivayet de,²⁰ muhtemelen Hanzale'nin Allah katındaki değeri karşısında en üstün şehidin Hamza olduğuna vurgu için ortaya konulmuş olmalıdır.

Bazı rivayetlerde Müslümanların sancaktarı Musab'ın şehit olması üzerine sancağı bir meleğin taşıdığı²¹ ona seslenildiğinde: "*ben Musab değilim*" dediği aktarılır.²² Hâlbuki başka rivayetlerde Musab'ın sancağı sonuna kadar dik tutmaya çalıştığı ve şehit edilince, sancağın düştüğü açıkça belirtilmektedir.²³ Yine Hz. Peygamber'e 70 kere kılıçla vurulduğu, ama bir şey olmadığı,²⁴ Hz. Ali'nin kılıç darbeleriyle düştükçe Cebrail tarafından yerden kaldırıldığı,²⁵ şeytanın savaş sırasında "*Muhammet öldürüldü*" şeklinde bağırıldığı belirtilir.²⁶ Bütün bunlar Hz. Peygamber'in ve ashabının büyük gayretlerle yaptığı savaşı gereği gibi okumaktan çok abartılar içerisinde anlama çabası olarak görülebilir.

Ayrıca Katade b. Numan isimli sahabenin gözünün okla vurulması üzerine gözbebeğinin yanağı üzerine aktığını, bunun üzerine Hz. Peygamber'in göz bebeğini yerleştirerek²⁷ onu sağlam hale getirdiği akta-

¹⁸ Belazurî, 379.

¹⁹ Vakıdi, 274.

²⁰ İbn Sa'd, III, 16.

²¹ İbn Sa'd, II, 42.

²² Vakıdi, 234.

²³ İbn Sa'd, III, 120.

²⁴Geniş bilgi için bkz. M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1987, X, 176.

²⁵ Bkz. Köksal, 152.

²⁶ Vakıdi, 277.

²⁷ İsh 508

rılır.²⁸ Uhut Savaşı sırasında bazı sahabelerin topal kaldığı, bazılarının çolak kaldığı bilinen gerçeklerdir. Hz. Peygamber'in en yakınındaki Talha gibi bazı sahabenin yaralarının Hz. Peygamber tarafından iyileştirilmediği de bir gerçektir.²⁹ Hz. Peygamber'in kendisinin bile yaralarını sahabelerin tedavi ettiği bilinmektedir.³⁰ Bu durumda gözü çıkan sahabenin gözü yerine konulurken, diğer sahabenin yaraları neden tedavi edilmemiştir? diye sormak icap etmektedir.

Yine savaş sonunda Amr b. Cemuh'un cenazesini Medine'ye götürmek üzere cesedi deveye yükleyen hanımı, deveyi bir türlü Medine'ye götürememiştir. Deve Uhut'a doğru koşarak giderken, Medine'ye doğru çekildiğinde çökmektedir. Hz. Peygamber'in de bu durum karşısında: *"deve memurdur, Allah tarafından emredildiğini yapmaktadır."*³¹ şeklindeki sözü de dikkatle okunmalıdır. Bu tür kullanımların meseleyi abartmaktan ve gizemli hale getirmekten başka bir gayesi yoktur.³²

Savaşta Müslümanlar yenilince bazı sahabeler savaştan kaçtılar ve yaklaşık üç gün sonra Medine'ye döndüler. Bunlardan biri de Hz. Osman'dı.³³ Bazı sahabeler ise, Hz. Peygamber'i canla başla savundular. Bu arada Ensardan birçok sahabe şehit oldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Kardeşlerimize insafli davranmadık"* demek zorunda kalmıştır.³⁴ Bu kargaşalıklar sırasında eski kinler depreşip Müslümanlar içinden biri yine Müslümanlardan birini kasten öldürmüştü ve savaş sonu buna kısas yapıldı.³⁵

Uhut Savaşı sonunda Müslümanlar ağır bir mağlubiyet yaşadılar. 70 kadar şehit verdiler. Müşrikler şehitlere müsle yaptı. Müşriklerin ayrılmasından sonra cesetlerin başına gelen Hz. Peygamber, cesetlerin

²⁸ İbn Sa'd, III, 453. Bu tür mucizelerin Hz. İsa'nın anadan doğma körleri iyileştirdiği şeklindeki İncil anlatımlarına karşı aktarıldığı açıktır. Yuhanna, 9, 1-5.

²⁹ İbn Sa'd, III, 217.

³⁰ Belazurî, 380.

³¹ Vakıdi, 265.

³² Bkz. Bu konuda Bkz. Mehmet Azimli, "Hicret Sonrası Medine" *Dicle Ün. İlahiyat Fak Derg.* Diyarbakır, 2009, sayı 1.

³³ Vakıdi, 268.

³⁴ Muslim, Cihat, 100.

³⁵ İbn Hişam, VI, 13.

durumunu görünce gayet beşerî bir tavrıyla yemin ederek Müşrikleri eline geçirirse onlara müslu yapacağını söyledi. Onun bu tavrını duyan ashab ise ellerine fırsat geçerse hiçbir Arabın hiçbir Araba yapmadığı biçimde müslu yapacaklarını söylediler. Ancak Hz. Peygamber sonradan bundan vazgeçti ve ashabına yasakladı.³⁶

Uhut Savaşı bazı müellifler tarafından başarılı olarak sayılmaya çalışılsa da Kuran'ın da apaçık işaret ettiği gibi³⁷ bu savaş tam bir hezimetdir.³⁸ Ancak Müşriklerin kazandıkları zaferi tam olarak kullanamamaları ve Mekke'ye dönmeleri belki onların hedefine ulaşmaması açısından kazanç olarak değerlendirilebilir.³⁹ Hz. Peygamber de Mekkelilerin Medine'ye saldırabilecekleri endişesi ile onların nerede olduklarını ve ne yapacaklarını kestiremediğinden dolayı, savaş sonrası Talha b. Ubeydullah ile istişarede bulunup ona: *"Mekkelilerin nerede olduklarını tahmin ediyorsun?"* şeklinde sormuş ve daha sonra kendi tahminini de bildirmişti.⁴⁰

Mağlubiyet Sebeplerinden Biri; İçki

Hz. Peygamber'in ashabı bu savaşta Allah'ın koyduğu savaş yasasına uygun hareket etmediği için mağlup oldular. Onların savaşın başında galip gelmeleri de yasaya uygundu, sonra mağlup olmaları da Allah'ın koyduğu yasaya uygundu. Uhut Savaşı'na katılan sahabelerin bu savaşta mağlubiyetlerinin sebepleri maddeler halinde sıralanabilir.⁴¹

Allah bu savaşta mağlubiyet sebeplerini sahabenin yanlışlarına bağlayarak derki: *"Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vâdini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz; (Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve âsi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahreti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıyordu. Ve and olsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere*

³⁶ İbn İshak, 518.

³⁷ Ali İmran, 153.

³⁸ Hattab, 121-128.

³⁹ Montgomery Watt, *Peygamber ve Devlet Adamı*; Hz. Peygamber, Çev; Ünal Çağlar, İstanbul, 2001, 148.

⁴⁰ Vakıdi, 337.

⁴¹ Hattab, 123.

karşı çok lütufkârdır. O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. (Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.”⁴²

Sahabenin bu savaştaki mağlubiyet sebeplerinden biri de onların Uhut Savaşı öncesinde gece bol miktarda içki içmeleridir ki; müellifler - muhtemelen sahabeyi kollama amaçlı olarak- bu konuya hiç temas etmezler. Buhari'nin verdiği bilgiye göre; Uhut akşamı sabaha kadar içki içenlerin hepsinin sabahleyin savaşta şehit oldukları bildirilir.⁴³ Bu da onların muhtemelen sarhoş olmalarının mağlubiyete sebep olduğu düşüncesine götürmektedir.⁴⁴

Tabii ki bu durum onların kınanmasını gerektirmez. İçkinin henüz yasak olmadığı bir zamanda belki onların tedbirsizce savaş öncesi sarhoş olmaları eleştirilebilir. Ancak henüz içki yasağı olmadığı için dini bir sorumlulukları olamaz. Kaldı ki Müslümanlar, içki içen insanı yaptığı yanlıştan dolayı tenkit etseler de, onu hiçbir zaman yaptığı bu günahahtan dolayı dışlamamak gerektiğini belirtmişlerdir.⁴⁵ Hz. Peygamber, içki içene lanet edenleri uyarıp böyle yapmamalarını söylemiştir.⁴⁶ İçkici sahabeden Abdullah b. Hammar için sahabeler ileri geri konuşunca: “öyle demeyin o Allah rasulunu sever.” diyerek hoşgörüsünü ortaya koymuştur.⁴⁷ İbn İshak; Necaşi'nin oğlu Ebu Neyzer hakkında şöyle demektedir: “içki içen bir adam olmasına rağmen mükemmel bir insandı.”⁴⁸

⁴² Ali İmran, 152-153.

⁴³ Buhari tefsir 109

⁴⁴ Nadir Özkuyumcu, “Asrı Saadet’te İçki ve Yasaklanışı”, *Asr-ı Saadet’te İslam*, İstanbul 1994, II, 508.

⁴⁵ İbn Hişam, V, 317; Yine Hz. Hamza'nın katili Vahşi Müslüman olduktan sonra ölünceye kadar içki içmeye devam etmiştir. Onun yanına varanlar onun sarhoş olmadığı zamanı gözetliyorlardı. Bu sebeple Hz. Ömer tarafından Müslümanların divanından (nufüs kütüğü) silinmiş ve Hz. Ömer onun hakkında: “bildim ki Allah Hamza'nın katilinin yakasını bırakacak değildir.” demiştir.

⁴⁶ Buhari, Hudud, 5.

⁴⁷ Vakıdi, 665.

⁴⁸ İbn İshak, 297.

Savaş Sonucu Kadınların Durumu

Uhut Savaşı sonrası savaşın durumu Medine'ye ulaşınca Müslüman kadınlar savaş meydanına doğru hareket etmişlerdi.⁴⁹ Medine'ye doğru kaçıp gelen sahabeyi karşılayan kadınlardan Ümmü Eymen onların korkakça kaçışlarına kızarak onlardan birine hitaben: "İşte orada örgü millerim var. Git onları ör. Ver kılıcını ben savaşıyorum." demişti.⁵⁰

Savaş sonrası 70 kadar şehidin eşleri dul kaldı. Bunun üzerine bunlarla ilgili miras hükümleri indirilerek bunların hakları korundu.⁵¹ Kuran'ın onlara verdiği bu haklar o gün için devrim niteliğindedir. Avrupa'da bu haklar yaklaşık 14 asır sonra 19. asırda verilebildi.⁵²

---

⁴⁹ Bunlardan biri de Hz. Peygamber'in halası Safiyye idi ki Uhut savaşı sırasında kaldıkları kaleye yaklaşan bir yahudiyi öldürdüğü anlatılır ki; bu Hendek Savaşı sırasında olan bir olaydır ve müellifler tarafından bir karıştırma yapılarak Uhut Savaşı sırasında olduğu şeklinde aktarılmaktadır. İbn Sa'd, VIII, 41; Belazuri, 384.

⁵⁰ Vakıdi, 278.

⁵¹ Belazurî, 402.

⁵² Karen Armstrong, *Hz. Muhammed*, Çev; Selim Yeniçeri, İstanbul, 2005, 243, 279.